

De mooiste
NEDERLANDSE
SAGEN EN LEGENDEN

met illustraties van:
Pol Dom

Uitgeverij Verba

Het meisje uit Orvelterveen

Op een uitgestrekt veld bij Orvelterveen woonden lang geleden twee reuzen, Ellert, de vader, en Brammert, de zoon, die met niks of niemand medelijden kenden. Maar de bewoners van de dorpen in de omgeving van het veld lieten zij met rust, misschien in de hoop dat de rijke vreemdelingen niet gewaar-schuwd zouden worden.

Zij hadden een slimme manier gevonden om te weten wanneer er reizigers door hun woongebied trokken. Overal op de hei hadden ze paaltjes geslagen, waaraan touwen met ongewijde klokken hingen. Eenmaal op het veld, was er geen enkele mo-gelijkheid om te ontsnappen aan de twee bruteriken. Er was altijd wel ergens een touw dat door de nietsvermoedende reiziger werd aangeraakt, en dan tjingelden de bellen luid over het veld.

De reuzen kenden de klank van de klokken precies. Zij wisten het als de wind en storm ze bewogen en ze hoorden het verschil als het een mens was die ergens rondzwierf. Onrustig en licht was hun slaap: ze moesten immers steeds klaar staan om toe te slaan, om onschuldigen onverhoeds te bespringen en te bero-ven. Nooit kwamen ze terug van een tocht zonder buit: er waren altijd wel rijke mensen die, onbekend in deze streken, de doorsteek over het veld waagden. Nooit bereikten ze het doel van hun reis: ze werden bestolen en vervolgens vermoord.

De inwoners van Orvelterveen drukten hun kinderen op het hart: “Kom nooit op het veld, daar wonen twee boze reuzen.”

Eens woonde er een nieuwsgierig en levendig meisje in Orvelter-veen, dat haar moeder vroeg: “Heeft u de reuzen Ellert en Brammert zelf wel eens gezien? Waarom is iedereen toch zo bang voor ze?”

“Kind”, huiverde de vrouw, “je weet niet wat je zegt. Ga nooit op het veld! Je zou voor het leven ongelukkig worden.”

“Zijn ze geen van beiden getrouwd, moeder, Ellert niet en Brammert ook niet?”

“Elke vrouw zou ongelukkig worden met zo’n man. Er is geen vrouw die zich op het veld waagt.”

Het meisje keek haar moeder met kinderlijk-verwonderde ogen aan, en vanaf dat moment moest ze onophoudelijk aan die twee raadselachtige, grote mannen denken, die daar zo helemaal alleen op het veld woonden. Wanneer haar iets werd gevraagd, keek ze verschrikt op. Dikwijls staaarde ze in de nacht uit het raam, vanwaar ze het veld kon zien liggen. Dan fantaseerde ze erover hoe het zou zijn als zij bij de twee reuzen zou wonen. Ze had medelijden met die mannen die wel erg alleen zouden zijn, en ze verlangde er in haar hart naar ze uit hun eenzaamheid te verlossen. Als zij voor ze zou zorgen, zouden het vast goede, betrouwbare mannen worden, zo dacht ze.

Door die ene vraag aan haar moeder was ze van een onwetend kind een volwassen vrouw geworden. Ze was zich van haar vrouwelijke aard bewust geworden, zoals een ander meisje misschien ontwaakt door een gesprek dat ze voert, of door een boek dat ze leest. Voortaan ontweek ze de jongens en mannen uit het dorp en wanneer zij ze op straat tegenkwam, groette ze schuw.

Op een dag miste men haar in de boerderij. Men riep haar naam, met de liefkozende stem van ouders die hun kinderen uit het spel naar het goede huis lokken om te eten. Niemand had nog in de gaten dat ze geen klein meisje meer was dat verdiept was in een onschuldig kinderspel.

Het duurde uren voor ze terugkwam, en toen men haar ongerust vroeg waar ze toch zo lang was gebleven, sprak ze voor het eerst van haar jonge leven niet de waarheid tegen haar ouders: dat ze op de rand van het veld had gewacht op enig teken van Ellert en Brammert. Ze had de hele middag ingespannen zitten luisteren of er niet ergens een enkel belletje had geklonken, zodat zij een glimp had kunnen opvangen van de reuzen. Natuurlijk zou ze als ze het geluid van hun naderende voetstappen had gehoord, waarschijnlijk onmiddellijk gevlucht zijn. Het veld had er de hele dag verlaten bijgelegen, alleen de zon liefkoosde het met felle stralen, tot de avond kwam met zijn spookachtige schaduwen. Toen was ze eindelijk zuchtend opgestaan en teleurgesteld naar huis teruggekeerd. Na die ene keer gebeurde het dikwijls dat zij pas tegen de avond in het dorp

terugkwam, en altijd had ze wel het een of andere smoesje bij de hand. Maar verder dan de rand van het veld durfde zij nog steeds niet te gaan.

“Hoe zouden ze eruit zien, Ellert en Brammert?” dacht ze, als ze voor zich uit staaarde, de vlakke in. “*Als* ze tenminste al bestaan! Misschien hebben ze ons maar wat wijsgemaakt! Wanneer zal ik durven gaan? Zouden ze... zouden ze... ooit van een vrouw kunnen houden? Als ik ze maar even zag. Toch ben ik bang!”

Wat gebeuren moest, gebeurde. Op een dag vatte ze moed en voetje voor voetje ging ze het veld in. Ze was nog niet zo heel ver gevorderd, toen ze een klein uitnodigend paaltje ontdekte. Zij wilde haar bonkend hart even tot rust laten komen, en ging zitten. Haar voet raakte een touw aan. Een belletje begon te klinken. Hoe grappig! Het meisje stond er niet onmiddellijk bij stil wat dit betekende, ze genoot als een klein kind van een nieuw opwindend spelletje. Als ze zich maar even bewoog, sloegen er allerlei belletjes aan, als een carillon waarop een aardig melodietje wordt gespeeld. Ze kon er niet mee ophouden.

De beide reuzen waren opgesprongen, en ze keken elkaar verbaasd aan. Dit was niet de wind die de klepels bewoog, dat stond vast, maar het kon ook geen mens zijn! Als vrouwenstemmen, zo hoog en zuiver zongen de klokken. Wie o wie had dit keer het touw aangeraakt?

“Laten we maar eens gaan kijken!” zei Ellert met hese stem, “misschien is het wel een buit waar we nooit van hadden durven dromen.”

Ze trokken hun laarzen aan die tot hoog aan de heupen reikten. Snel als de stormwind, die over een lage, boomloze vlakke giert, liepen ze tot aan de paal, waar het meisje zat. Toen zij dan eindelijk oog in oog stond met de reuzen – naar wie ze toch zo had uitgekeken – wilde ze vluchten. Voor ze zelfs maar kon opstaan, was ze echter al van beide kanten ingesloten.

“Wie ben jij dan wel?” lachte Brammert, met de domme zelfvoldaanheid van sterke mensen die nog nooit zijn overwonnen.

“Ik ben... maar... een... meisje... uit Orvelterveen... laat mij naar huis gaan... ik zal nooit meer op het veld terugkomen.”

“Juist daarom moeten we je wel hier houden. Je gaat mee naar ons hol, meisjelief. Wat een geluk!”

Dit was de eerste keer dat zij een vreemdeling niet doodden. Terwijl ze haar in haar willoze wanhoop voortdreven – ze liet zich als een lam naar de slachtbank voeren – schalden hun



“Wie ben jij dan wel?” lachte Brammert.

stemmen uitzinnig over het veld: “Ha, dat is nog eens iets anders dan geld! Wie had dat ooit durven denken? Vooruit!”

Het arme meisje durfde niets te zeggen. Ze voelde dat ze verloren was. Wie zou haar kunnen verlossen? Het ergste was dat het haar eigen schuld was. Waarom had ze niet naar haar moedertje willen luisteren?

De twee reuzen woonden in een schemerig hol. Alleen in de middag drong het vage licht tot in de verste hoeken door. Aan de muren hing een grote verzameling bijlen, messen en dolken, allemaal even scherp geslepen, klaar voor het gebruik. Ellert en Brammert hadden steeds zonder een vrouw alle huishoudelijk werk verricht, maar dat werd nu anders. Het meisje kreeg opdracht het huis schoon te houden en de maaltijden te bereiden voor de mannen.

Van het eerste ogenblik af werd ze bewaakt, ofwel door Ellert, ofwel door Brammert. Vroeger waren zij er altijd samen op uitgetrokken om de reizigers te beroven, nu bleef altijd een van hen achter om hun grootste schat te bewaken.

Het meisje had veel last van heimwee. Altijd als ze even aan het huishouden kon ontsnappen, zat ze voor zich uit te kijken, haar blik in de richting van Orvelterveen. Zouden haar ouders haar niet zoeken? Zou er nooit eens iemand uit het dorp op het veld durven komen? Zij leerde ook de klanken van de klokken van elkaar onderscheiden. Ze wist voortaan, of er een jong vosje met de draden speelde, of dat er een onschuldig mens naderde, die zijn eigen dood tegemoet liep. Langzamerhand vervaagde haar gelukkige jeugd, de woorden en wijsjes van de liedjes uit haar jeugd scheen ze zich niet meer te herinneren. Had ze ooit wel gezongen of gedanst?

Soms vroeg haar Ellert of Brammert: “Zing voor ons meisje! Daarginds in Orvelterveen horen we dikwijls dat de mensen liederen zingen. Waarom kun jij dat niet?”

“Ik heb het ooit gekund”, antwoordde ze dof, “maar ik weet er geen woord meer van. Vraag mij niet voor jullie te zingen. Zij die lijden als ik kunnen niet meer zingen. Jullie... jullie... afschuwelijke wreedaards! Jullie handen ruiken naar het bloed van onschuldigen. Nooit is dat nog af te wassen, dat weten jullie net zo goed als ik. Ja, bekijk ze maar eens goed, slechte Ellert, slechte Brammert, elke bloeddruuppel heeft zijn sporen in jullie handen nagelaten, zoals zorg en ellende mijn voorhoofd doen rimpelen”.

“Had dat eerder bedacht! Wat zocht je dan ook bij ons op het veld, braaf meisje?” vroeg Brammert spottend.

“Een droom... ik had een droom, als je het dan weten wilt. Ik was net zoals ieder ander jong meisje, of niet?”

“Zoveel jonge meisjes hebben wij hier niet gekend, of wel soms Ellert?” lachte Brammert.

“In de dagen dat ik bij jullie woon, heb ik meer geleerd dan in de jaren daarvoor. Ik begrijp nu wat mijn zusters zochten – en wat ze uiteindelijk gevonden hebben! Zal er wel ooit een vrouw het ware geluk mogen vinden? O, ik kan het nooit meer geloven.”

Ze stapte naar de drempel, en hield haar handen voor haar ogen, alsof ze zich tegen fel stekend zonlicht wilde beschermen. De tranen vloeiden langs de binnenkant van haar handen, over haar polsen. De reuzen lachten.

“Och, bevalt het je hier niet, arm kind?” vroeg Ellert. Ze keerde zich om en keek in het donkere gezicht dat haar naderde. “Zijn we soms te min voor je, lief meisje?” kweelde Brammert.

“Laat me toch gaan, ik ben jullie alleen maar tot last”, zei ze, “altijd moet een van jullie twee hier in huis blijven om op mij te passen. Zo kunnen jullie, als er twee mensen op het veld zijn, er altijd maar eentje beroven, en wie weet of dat dan niet juist de armste is.”

Ellert sprong op.

“En als het de armste is, kan het me niet schelen, meisje! Wij hebben immers een vrouw hier in ons hol!”

“Jullie allebei, Ellert en Brammert, weten toch dat een vrouw een gevaarlijk bezit is. Hoe zal het zijn als ik tegen Ellert zou glimlachen en tegen Brammert niet; hoe zou het wezen, als ik Brammert aankeek en hem met mijn zachte vingers door zijn baard streelde, en mij om Ellert niet zou bekommeren? Nu bewaken jullie mij allebei, nu de een, dan weer de ander. Maar als ik één van jullie zou verkiezen, hoe zouden jullie dan elkaar moeten bewaken? Ellert, Brammert, begrijpen jullie mij? Ik hoef maar met mijn vingers te knippen, en jullie zijn verloren!”

“Denk jij zo met ons te kunnen spelen?” schreeuwde Brammert woedend.

“Ik speel wanneer ik wil. Het is mijn spel, en het zijn mijn spelregels, en ik zal jullie nog niet verraden wie van de twee ik zal verkiezen boven de ander.”

Ze keken haar verwonderd aan. Wat kon haar spelletje met hen

doen, zij waren immers krachtige, door iedereen gevreesde reuzen? Voor het eerst in hun leven voelden ze slappe knieën. Hun bloed tintelde niet. Zij durfden niet eens te lachen. Ja, het was hun plotseling duidelijk dat er ook voor hen gevaren bestonden, en dat zij iets ter wereld konden vrezen. Het meisje zag hun onzekerheid en maakte er gebruik van: “In de naam van God, Ellert en Brammert, laat mij gaan.”

“Als we je lieten vertrekken, denk je dan dat wij je zouden kunnen vergeten?” vroeg Brammert nadenkend. “Nee, op een dag zouden wij allebei het veld verlaten, om je te gaan zoeken. Wij willen niet meer zonder jou leven.”

Ze haalde diep adem.

“Maar wanneer ik nu een van jullie twee lief krijg? Geef daar eens antwoord op!”

Ellert dacht: “Dan zal ze mij beminnen, want ik ben de rustigste en ze is banger van Brammert”, en Brammert dacht op zijn beurt: “Ze zal mij zeker verkiezen boven Ellert, want ik ben knapper en jonger.” Geen van tweeën spraken zij hun gedachten echter uit. Er viel een stilte. Het meisje stond op de drempel van het huis en keek naar buiten. Daarginder lag Orvelterveen. Ze zag een klein pluimpje rook boven de heide stijgen... ginds lag haar huis! Ze wachtte op antwoord.

“Kom eens hier!” riep Brammert eindelijk, en ze draaide zich half om en haalde haar schouders op.

“Waarom zou ik komen? Als je iets te zeggen hebt, kun je het ook daar doen!”

“Meisje, meisje”, zei Brammert minachtend, “ik weet nu wat je van plan bent met ons, en ik waarschuw je. Je hebt met sterke mannen van doen, die kunnen slaan en trappen en die lachen om de pijn van een medemens.”

“Sla en trap me maar, als je durft! Hier ben ik!” Ze kwam dichterbij. Brammert bleef zitten, als een onzekere kwajongen. Nu was het haar beurt om hem uit te lachen. Hoe machtig was ze door haar zwakheid.

Met dergelijke gesprekken gingen vele lusteloze dagen voorbij, wanneer er niets te roven viel. De reuzen kenden de verveling al lang, maar ze hadden er nooit bij stilgestaan. Het meisje had haar bedreiging, dat ze eens de een boven de ander zou stellen, nog niet ten uitvoer gebracht. Alles leek te blijven zoals het was.

Toch was er iets veranderd. Het meisje deed of ze zich aanpas-

te, maar in werkelijkheid smeedde ze haar eigen plannen. Dikwijls, als het meisje op de drempel van het hol stond, glimlachte ze. Ze berekende de precieze afstand die haar van Orvelterveen scheidde. Ooit zou het moeten gebeuren dat Brammert en Ellert tegelijkertijd slapen. Dan kon ze op kousenvoeten het huis uit sluipen en over het veld vluchten, en wanneer de bellen zouden gaan tjingelen, zou ze zo hard lopen als ze kon. Dan deed het er niet meer toe of ze haar hoorden. Zo de reuzen haar zouden vangen, mochten ze haar doden. De dood was beter dan dit leven.

Maar de tijd verstreek en er kwam geen avond, geen nacht, dat ze allebei tegelijk slapen. Een waakte altijd, en als ze een stap buiten het hol zette, hoefde hij zijn arm maar uit te strekken om haar te grijpen. Was het de straf voor haar ongehoorzaamheid dat ze voor eeuwig op het veld moest blijven?

Soms meende ze vertrouwde geluiden te horen, als de wind gunstig stond. Ze hoorde haar naam roepen in het dialect van de streek, en zij wilde snikkend antwoorden: “Hier ben ik!” Er was echter geen mens in het dorp te vinden die haar op het veld durfde te gaan zoeken. Allemaal bleven ze aan de rand staan, uit angst voor de klinkende bellen.

“Zal niet een van de twee ooit sterven?” dacht ze. “Wanneer Ellert of Brammert, een van de twee, dood is, kan de levende mij toch niet eeuwig bewaken? Ik moet hier eens weg kunnen komen!”

Maar de ene dag verliep als de andere. Ja, ze begon te vrezen dat zijzelf nog het eerste zou sterven van hen drieën. Reuzen leven misschien veel langer dan mensen. Op hun dood kon ze beter niet rekenen. Ze zag de seizoenen komen en gaan, de herfst met zijn gloeiende kleuren maakte plaats voor de winter met zijn geruisloze sneeuw, maar ze merkte het verschil nauwelijks.

Op een goede dag loste Ellert Brammert af. Het was buitengewoon warm weer, en hij ging daarom op zijn gemak voor het hol zitten, en strekte zijn lange benen uit. Kleine vliegjes en mugjes, en onnoemelijk veel insectjes zonder naam, zoemden om zijn grote neus. Een dronken bij schreef zijn wilde avonturen in de lucht, en gonsde. Een hommelt reisde brommend van bloem tot bloem. En de zon was warm, zo warm.

Ellert volgde de tollende bewegingen van de bij en zijn gedachten zwierven uit naar verre landen. Zijn hoofd zonk langzaam

op zijn borst. Hoorde hij de bij nog? Of gonsde het dier in zijn eigen brein? Het meisje merkte tot haar grote opwindning dat hij in slaap was gevallen.

Het zweet druppelde in de groeven van zijn voorhoofd. Hij had de mond wijd geopend, en het meisje zag zijn dikke tong, en zijn bruine, rotte tanden.

“Hoe afschuwelijk”, rilde ze, “moet ik bij zulke wezens mijn jeugd doorbrengen? Liever wil ik sterven!”

Ze naderde hem voorzichtig en bekeek hem aandachtig, zoals een kind een voor zijn gevoel afschuwelijk dier beschouwt. Alles aan hem herinnerde aan een beest. Vooral zijn rode, opgezwollen handen deden haar huiveren. Daar kleefde het bloed van onschuldigen aan, en in haar verbeelding rook ze de weeë geur van mensenbloed. Ze ging op enige afstand van hem staan, maar ook uit de verte bleef hij even weerzinwekkend.

Toen zag ze zijn dolkmes dat half uit zijn zak stak. Bijna zonder nadenken liep ze op hem af. Op haar knieën kroop ze naderbij. Ze haalde het mes o zo voorzichtig naar zich toe. Zijn adem stakte minder dan een seconde, en haar hart stond stil, tot hij weer verder snurkte.

Met het mes in haar hand, voelde ze geen enkele angst meer. Zonder zich te bedenken, sneed ze hem met één forse ruk de strot door. Het bloed spoot uit zijn keel, zoals uit een bron het water. Vol walging – kleefde aan het staal niet *zijn* bloed – wierp ze het mes weg. Het hoofd zat nog gedeeltelijk vast aan zijn nek, de ogen puilden uit, en hij had zijn dikke tong uitgestoken... maar ze vond hem zo in de dood minder afstotend dan in het leven. Ze voelde zelfs iets van medelijden in zich opwellen toen die grote wrede man daar zo weerloos lag.

Maar ze gunde zich geen tijd om hierbij stil te staan. Vrij... vrij... ze was vrij! Ze moest nu snel vluchten. Daarginder lag Orvelterveen. Ze lette niet op kuilen en kleine hoogten – ze liep... strompelend, vallend... en dan opnieuw hollend.

Ze durfde geen moment te stoppen, al raakte ze steeds meer in paniek bij de gedachte aan de rinkelende bellen. Ze kon geen touw vermijden. Overal, kris-kras, liepen ze door het veld, als de gangen van een hol onder de grond.

Even hield ze halt, om naar adem te happen, en om de plaatsing van de klokjes beter te bekijken. Zou ze niet een manier kunnen bedenken om ze te vermijden? Viel er niet enige regelmaat in te ontdekken, waardoor ze het gevaar ontlopen kon?

Misschien moest ze juist niet rennen voor haar leven, maar heel voorzichtig en bedachtzaam de ene voet voor de andere zetten. De zoon zou haar alleen kunnen vinden als ze geluid maakte. Het veld bood genoeg mogelijkheden om zich te verstoppen en zich ongezien voort te bewegen, zo klein als ze was.

Ze bestudeerde de touwen. Wat hadden de reuzen hun moorde-naarswerk goed voor elkaar! Ze hadden de belletjes geplant, zo grillig als de sporen van paddestoelen groeien. Iedereen die op het veld kwam, of van het veld vluchtte, was genoodzaakt ze aan te raken. Het meisje werd radeloos toen ze dit zag.

“Kan ik niet beter terug gaan”, dacht ze, “en zeggen dat een vreemdeling Ellert heeft vermoord, uit wraak voor al zijn boze daden? Maar nee, dat zal hij nooit geloven! Bovendien zal hij vragen waarom ik hem dan niet geroepen heb, en wat moet ik daarop antwoorden? Nee laat ik zorgen dat ik zo vlug mogelijk weg ben, zonder mij nog langer over de bellen te bekommeren!” Opnieuw holde ze over het veld, en de klokjes klonken, alsof duizenden vogels tegelijk op de touwen waren neergestreken. Haar angst zweepte haar op, en ze liep, ze liep als een hinde in doodsnoed voor de jager uit.

Aan de andere kant van het veld stond Brammert, en hij luisterde verwonderd. Wat gebeurde daar, dat er zo’n verward getingel uit de bellen schoot? Deze klank kende hij niet. Hij ging op zijn hurken zitten – dan nog was hij veel groter dan een gewoon mens – om beter te kunnen luisteren. Toen stapte hij op huis aan, en bereikte het hol waar hij Ellert in zijn eigen bloed op de grond zag liggen. Met stomheid geslagen, staarde hij naar het met bloed bevlekte mes. Langzaam drong het tot hem door dat het meisje de schuldige was, dat zij hen allebei de baas was geweest.

“Ellert!” schreeuwde hij tenslotte, “vader! Hier staat Brammert, die zweert dat hij u wreken zal!”

In zijn razernij werkten zijn hersens op volle toeren. Hij wist dat het meisje niet ver weg kon zijn en dat zij in de richting van Orvelterveen moest zijn gevluht. Hij handelde beheerst. Hij bond zijn laarzen stevig vast, en hij liep zo snel als hij nog nooit had gelopen het meisje achterna. Zijn eigen schaduw kon hem niet bijhouden. Het stof woei hoog door het veld, als een zware wolk, opgetild door de storm. Het meisje zag hem komen. Ze was al bijna aan de rand van het veld en zag in de verte haar vaders huis liggen.

“O God, laat de deur open staan”, bad ze, “dat is mijn enige kans om aan hem te ontsnappen.”

Ze hoorde de hijgende adem van de reus al, maar ze durfde niet te kijken, om geen tijd te verliezen. Zijn handen graaiden door de lucht – hij had zijn armen vooruitgestoken en meter voor meter naderden zijn scherpe nagels haar om vast te houden wat ze eenmaal hadden gegrepen!

De deur was dicht. Er was geen tijd meer om aan het raam te kloppen en te wachten tot iemand haar open deed. Ze was verloren voorvoelde ze, net nu ze haar doel zo dicht was genaderd. Ze gilte het uit. Niemand in de boerderij hoorde haar stem. Ze sloeg haar ogen op naar de hemel. Op dat ogenblik gebeurde er een wonder. De wind waaide, en waaide de deur open. Hals over kop rende ze naar binnen, aarzelde geen ogenblik en vergrendelde de deur. Buiten schreeuwde de reus zijn machteloze verdriet en razende woede uit:

“Meisje uit Orvelterveen, deze moord zal ik je betaald zetten, jou en je zusters en je broers, je vader en je moeder, je vrienden en familie, ja alles wat maar geboren is in Orvelterveen! Ik zal het zand in de huizen blazen en alle kinderen doden die in de buurt van het veld komen. Ik zal niet eerder sterven voor heel Orvelterveen door iedereen is verlaten en er geen hond meer durft te wonen!”

In het hele dorp hoorde men deze vreselijke woorden. Brammert liep het dorp door en rammelde aan elke deur, terwijl de mensen zich binnen sidderend verstopten. Toen keerde hij terug naar het veld en liet zich daar in zijn volle lengte neer. Met bolle wangen begon hij te blazen zodat het hele dorp al snel in stofwolken was gehuld. Het zand stooft op de drempel, het zand stooft op het dak, het zand vermengde zich met de rogge, het drong tot in de stallen, het was overal.

En zo bleef het. Geen mens durfde nog maar in de richting van het veld te gaan. Men bouwde geen huizen meer in het vervloekte dorp. Als de muren bladderden, de scharnieren verroestten, het hout vermolmde, en de vloeren verrotten, herstelde men het niet meer. Waarom zouden ze het doen? Orvelterveen was tot de ondergang veroordeeld, iedereen voelde het noodlot. Langzamerhand werd het dorpje kleiner. De een na de ander verliet de streek. Nog slechts een paar boerderijen, die het verst van het veld waren gelegen, stonden er.

In zijn hol lachte Brammert dat hij schudde. “Hahaha, nu gaat